



УДК 159.923:316.6

## АДАПТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК СИСТЕМА АДАПТИВНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Литвиненко О.Д., к. психол. н.,  
доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології  
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

У статті здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей адаптаційного потенціалу особистості як системи окремих адаптивностей. Під час розгляду адаптаційного потенціалу як складної ієрархічно-паритетної системи виокремлено такі рівні взаємодії адаптаційних напрямів: індивідний, особистісний і поведінковий. Індивідний рівень відображає природний, незмінний шар психічних властивостей особистості як підґрунтя розбудови характеру функціонування та розвитку напрямів взаємодії з довкіллям; на особистісному рівні розглядається диференційний і цілісний вплив особистісних властивостей на психологічні особливості адаптаційного потенціалу, виокремленого у вигляді вольового, емоційного, самоактуалізаційного та фізичного потенціалів, а індивідуальні дії з організації життя вказують на вплив реалізації потенціалів безпосередньо на адаптаційну поведінку досліджуваних

**Ключові слова:** *індивід, особистість, адаптаційний потенціал, адаптивність, компетенція, система адаптивностей.*

В статье осуществлен анализ результатов эмпирического исследования особенностей адаптационного потенциала личности как системы отдельных адаптивностей. В процессе изучения адаптационного потенциала как сложной иерархически-паритетной системы выделены следующие уровни взаимодействия адаптационных направлений: индивидуальный, личностный и поведенческий. Индивидуальный уровень отражает естественный, неизменный слой психических свойств личности в качестве основы выстраивания характера функционирования и развития направлений взаимодействия с окружающей средой; на личностном уровне исследовано дифференциальное и целостное влияние личностных особенностей на психологические особенности адаптационного потенциала, выделенные в виде волевого, эмоционального, самоактуализационного и физического потенциалов, а индивидуальные действия по организации жизни указывают на влияние реализации потенциалов непосредственно на адаптационное поведение испытуемых.

**Ключевые слова:** *индивид, личность, адаптационный потенциал, адаптивность, компетенция, система адаптивностей.*

Lytvynenko O.D. ADAPTATION POTENTIAL AS A SYSTEM OF ADAPTIVITY OF THE PERSON

The article analyzes the results of an empirical study of the features of the person's adaptive potential as a system of individual adaptabilities. Considering the adaptation potential as a complex hierarchically-parity system, the following levels of interaction of adaptation directions are distinguished: individual, personal and behavioral. The individual level reflects the natural, unchanging layer of the psychic properties of the personality as the basis for the development of the functioning and development of the directions of interaction with the environment; on the personal level, the differential and holistic influence of personality traits on the psychological features of the adaptive potential, identified as volitional, emotional, self-actualizing and physical potentials, was investigated, and individual actions on the organization of life indicate the influence of the realization of potentials directly on the adaptive behavior of the subjects.

**Key words:** *individual, personality, adaptive potential, adaptability, competence, adaptive system.*

**Постановка проблеми.** Адаптаційний потенціал як інтегральне утворення являє собою складну систему психологічних, соціально-психологічних і психічних властивостей та якостей, що актуалізуються особистістю для створення та реалізації нових програм поведінки в змінених умовах життєдіяльності. Під час розгляду адаптаційного потенціалу як складної ієрархічно-паритетної системи нами були виокремлені окремі рівні взаємодії адаптаційних напрямів, а саме: індивідний, особистісний та поведінковий. Індивідний рівень відображає природний, незмінний шар психічних властивостей особистості як підґрунтя розбудови характеру функціонування та розвитку на-

прямів взаємодії з довкіллям; на особистісному рівні розглядається диференційний і цілісний вплив особистісних властивостей на психологічні особливості адаптаційного потенціалу, виокремлені у вигляді вольового, емоційного, самоактуалізаційного та фізичного потенціалів, а індивідуальні дії з організації життя вказують на вплив реалізації потенціалів безпосередньо на адаптаційну поведінку досліджуваних.

**Постановка завдання.** Мета статті – здійснити емпіричний аналіз дослідження адаптаційного потенціалу як системи адаптивностей особистості.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Вивчення індивідного рівня

проведено за допомогою опитувальника «Юнгіанська типологія особистості» В. Колесникова (табл. 1).

Розкриємо психологічний зміст, який закладається в особистісні типи стосовно адаптаційного потенціалу. Так, екстравертно-мисленневий психологічний тип буде здійснювати процес адаптації на розумінні об'єктивної дійсності й усвідомленні власної особистості в навколишньому середовищі. Досліджувані за цим показником здебільшого виявляли середній рівень екстравертно-мисленневої спрямованості ( $M = 7,803$ ,  $SD = 4,264$ ), що характеризувало помірну схильність до планування власного часу та простору діяльності, дотримування правил, віддавання переваги конкретним діям, аніж філософським роздумам.

Екстравертно-чуттєві психологічні типи будуть узгоджувати почуття з об'єктивними ситуаціями і загальнозначущими цінностями. Досліджувані набули рівня вищого за середній ( $M = 8,149$ ,  $SD = 4,317$ ). Їм притаманне домінування відчуттів над логічним мисленням, їхні думки та висновки ґрунтуються на чуттєвому сприйнятті дійсності, їм більше пасує вислів, що не можна розуміти того, чого не відчуваєш.

Природне почуття реалізму визначає провідний напрям взаємодії з навколишнім середовищем екстравертно-сенсорних психологічних типів. Відчувати, створювати уявний вигляд об'єкта й отримувати задоволення від взаємної діяльності – база адаптаційного потенціалу зазначеного типу. Найменша вираженість за даним типом ( $M = 7,709$ ,  $SD = 4,291$ ) визначає посередню пристосованість до реальності, іноді – шукачів чуттєвих та гострих задовольень.

Екстравертна інтуїція визначає напрям пошуку можливостей, незважаючи на загальноновизнані цінності, буде надихати даний тип особистості на реалізацію нових справ та майбутніх досягнень. За цим типом був визначений найвищий рівень серед досліджуваних ( $M = 8,299$ ,  $SD = 4,446$ ). Респонденти були чуттєвішими до всього

нового та незвіданого, витрачали багато сил на підкорення нових вершин.

Мислення інтровертного психологічного типу спрямоване на розвиток ідей, тобто внутрішня структура думок цілком зрозуміла для особистості, але дуже туманно виглядає застосування їх у реальному світі. Значення середнього арифметичного  $M = 8,172$  та стандартне відхилення середнього  $SD = 4,383$  свідчать про поглибленість думок, ясне та чітке уявлення про суть провідної діяльності, прихильність до розумно усвідомлених мотивів та ідей.

Інтровертно-чуттєвий тип особистості у нових обставинах діяльності буде зберігати позицію спокійного ставлення до подій із відтінками незалежності та самостійності. Досліджувані відрізняються схильністю до суб'єктивного ставлення до життєвого перебігу, намагаються бути певною мірою спостерігачами, часом бувають мовчазними та відстороненими ( $M = 7,835$ ,  $SD = 4,443$ ).

Визначення сенсорного типу відрізняється відчуттям реальності суб'єктивного чинника. Представники даного типу користуються власними відчуттями та неглибоким аналізом ситуації, водночас не втрачаючи спокою та самовладання. За розглядом описових характеристик можна сказати ( $M = 7,828$ ,  $SD = 4,222$ ), що респонденти не мають переваг врівноваженості та внутрішньої гармонії, керуються власними відчуттями реальності, проте не вважують їх за найголовніше.

Інтуїція орієнтована на реальність психічну, тобто особистості такого типу спрямовані на отримання несвідомих образів та ірраціональні дії із притаманною їм символічністю та загадковістю. Досліджуваним властиве оперування неявними образами та балансування на перетині реального й уявного світів, переживання ірраціональної сутності природи ( $M = 8,170$ ,  $SD = 4,263$ ).

Отже, можна визначити типологічні типи як базові індивідні адаптаційні властиво-

Таблиця 1

**Описові характеристики за опитувальником «Юнгіанська типологія особистості»**

Показники	S/SES	K/SEK	M	SD
Екстравертно-мисленнева настанова	0,188	- 4,791	7,803	4,264
Екстравертно-чуттєва настанова	- 0,066	- 5,035	8,149	4,317
Екстравертно-сенсорна настанова	0,506	- 4,915	7,709	4,291
Екстравертно-інтуїтивна настанова	- 0,328	- 5,238	8,299	4,446
Інтравертно-мисленнева настанова	- 0,634	- 4,983	8,172	4,383
Інтравертно-чуттєва настанова	0,416	- 5,027	7,835	4,443
Інтравертно-сенсорна настанова	0,021	- 4,723	7,828	4,222
Інтравертно-інтуїтивна настанова	- 0,207	- 4,659	8,170	4,263



сті, що є природним підґрунтям потенціалу та зумовлюють характер розвитку здібностей до пристосування.

На особистісному рівні досліджено диференційний і цілісний вплив особистісних психічних властивостей на психологічні особливості адаптаційного потенціалу, які виокремлені у вигляді вольового, емоційного, самоактуалізаційного та фізичного потенціалів.

Особливості вольового потенціалу досліджувалися за методикою діагностики вольових особливостей особистості М. Чумакова.

Визначений середній рівень відповідальності ( $M = 4,524$ ,  $SD = 2,319$ ). Досліджуваним притаманні несистематичні прояви безвідповідальності та безпечності, певною мірою ненадійність та несерйозне ставлення до життєвого процесу. Домінування активної та ініціативної позиції визначається не досить виразно ( $M = 5,592$ ,  $SD = 2,51$ ). Респондентам бракує рішучості та наснаги для досягнення результатів і втілення задумів ( $M = 4,597$ ,  $SD = 2,257$ ), але їхні витримка та терпіння ( $M = 5,220$ ,  $SD = 2,888$ ) визначає потенціал здатності до несення певних втрат та подолання складнощів на життєвому та кар'єрному шляху.

Визначення вираженості емоційного потенціалу відтворювалося за допомогою методики визначення стану, що домінує, Л. Кулікова. У дослідженні даного показника отримано такі результати.

За показником «Активне – пасивне ставлення до життєвої ситуації» досліджувані показали ( $M = 48,549$ ,  $SD = 9,878$ ) рівновагу між песимістичною й оптимістичною спрямованістю щодо життєвих ситуацій із відтінками деякої неоднозначності у ставленні студентів до власної оцінки життя. Схильність респондентів до негативного емоційного тла визначено описовими характеристиками показника «Бадьорість – зневіра» ( $M = 46,094$ ,  $SD = 6,967$ ), також частота визначення негативного емоційного тла підтвердила зазначену тенденцію. Найбільш однотайними респонденти були в оцінюванні власного емоційного стану серед інших показників визначення головного настрою.

Характерні втомленість і млявість за показником тону ( $M = 47,008$ ,  $SD = 10,591$ ) підкреслюють спрямованість до пасивної поведінки, зниження життєвої енергії та визначають загальний рівень втрат особистісних ресурсів. Рівень генералізованої тривоги як показника шкали «Спокій – тривога» ( $M = 48,529$ ,  $SD = 10,137$ ) свідчить про наблизений до полюса рівень тривоги. Емоційне тло студентів негативне

( $M = 46,929$ ,  $SD = 12,205$ ), проте загалом досліджуваним властивий рівний емоційний тон із можливими проявами втрати емоційної рівноваги. Під час розгляду прагнень і здібностей до самореалізації досліджувані продемонстрували здатність до ухвалення рішень і відповідальності за них ( $M = 50,253$ ,  $SD = 10,601$ ). Також їх можна охарактеризувати як здатних до подолання зовнішніх труднощів та внутрішніх конфліктів, вони проявили потенціал щодо майбутніх досягнень.

Розвиток гуманістичного напрямку психологічної науки змістив акценти з важливості виховання «чистих» адаптивних здібностей до розбудови умов для саморозвитку та самодоскональності особистості. Тому самоактуалізація являє собою могутній внутрішній потенціал розвитку, непідвласний зовнішнім цілям і впливам соціуму. Взагалі, поняття самоактуалізації інтегральне та передбачає всебічний і безперервний розвиток творчого і духовного потенціалу людини, максимальну реалізацію всіх її можливостей, адекватне сприйняття інших, світу і свого місця в ньому, багатство емоційної сфери та духовного життя, високий рівень психічного здоров'я і моральності.

Дослідження потенціалу самоактуалізації відбувалося за опитувальником САТ Е. Шострома.

Звернемо увагу на описові характеристики для з'ясування рівня розвитку потенціалу самоактуалізації. Так, за показником «Орієнтація в часі» виявлено середній рівень відчуття теперішнього часу та життя реальними подіями, відчуття цілісності минулого, теперішнього та майбутнього ( $M = 8,646$ ,  $SD = 2,116$ ). Показник «Підтримка» дозволяє вимірювати ступінь незалежності цінностей та поведінки суб'єкта від зовнішніх впливів, що віддзеркалює потенціал свободи вибору та дій. За нашими даними, досліджувані демонструють невизначеність у цьому ( $M = 45,916$ ,  $SD = 2,116$ ). Цінності самоактуалізації ще не усвідомлюються досліджуваними певною мірою ( $M = 10,046$ ,  $SD = 2,192$ ). Важливість особистісного розвитку й унікальність власної особистості, здібностей і навичок мають відсторонений, проте перспективний характер подальшої життєдіяльності.

Пластичність уявлень про власні цінності реалізовується в показнику «Гнучкість поведінки» та відображає готовність до втілення власних прагнень у тісній взаємодії з оточенням, до адекватних дій для зміни обставин ( $M = 11,949$ ,  $SD = 2,511$ ). Показник «Сенситивність», що показує здатність до рефлексії щодо власних відчуттів і потреб, має середній рівень ( $M = 6,395$ ,

SD = 1,766). Показник «Спонтанність» має майже такий самий рівень вираженості (M = 6,924, SD = 1,811), що відповідає невиразній палітрі ймовірної та незапланованої поведінки, страху та неготовності до відвертого та природного вираження власних емоцій.

За показником «Самоповага» встановлюється дещо пригнічене ставлення до власної особистості, сильних сторін і гідних рис характеру (M = 7,418, SD = 1,885). Такий самий прояв спостерігався за показником «Самоприйняття» (M = 10,580, SD = 2,176), що заважає реалізації власного потенціалу особистості.

Досліджувані мали середнє положення у власному розумінні біполярності світу, розумінні дихотомій буття та життєдіяльності (M = 5,028, SD = 1,525). Такий самий характер оцінювання власного світогляду зберігається й за показником «Синергія» (M = 3,448, SD = 1,260), що відображає невизначеність щодо сприйняття світу загалом. Така ситуація може спостерігатися за відсутності достатнього життєвого досвіду.

Пізнавальні потреби (M = 5,476, SD = 1,671) та вираз творчої спрямованості (M = 8,646, SD = 2,116) респондентів характеризуються середнім рівнем.

Дослідження фізичного потенціалу здійснювалося за опитувальником «Ставлення до здоров'я» Р. Березовської. За результатами дослідження даного потенціалу отримано такі показники.

За аналізом описових характеристик досліджуваних визначено загальний стан фізичного потенціалу студентів. Зокрема, за показником «Інтегральна важливість цінностей» виявлена значна прихильність досліджуваних до загальнолюдських цінностей та усвідомлення їхньої ролі у власному житті (M = 38,577, SD = 8,417). Уявлення реальної картини світу та взаємодії в ньому характеризували достатній рівень усвідомленості складників успіху професійної та соціальної діяльності (M = 38,306, SD = 7,933).

За показником «Обсяг інформаційного впливу на уявлення про здоров'я» був виявлений рівень усвідомлення залежності власного фізичного стану від зовнішніх інформаційних джерел вище за середній

(M = 22,403, SD = 5,160). До того ж за оцінкою цього показника досліджувані визначали найбільшу узгодженість.

«Ступінь впливу зовнішніх факторів» визначав залежність фізичного та психологічного здоров'я від основних чинників впливу, зокрема наслідків професійної діяльності, екологічного стану, якості медичного обслуговування тощо. Досліджувані відзначалися досить великою залежністю від дії зазначених чинників (M = 40,119, SD = 7,876).

Найвищою визначалася здатність респондентів до відчуття фізичного добробуту (M = 48,646, SD = 11,270). Отже, меншим рівнем визначалася їхня здатність до відчуття фізичного неблагополуччя (M = 38,559, SD = 12,794). Потенціал щодо фізичного та психологічного стану відзначався достатньою емоційною стійкістю та превалюванням оптимістичного емоційного тла, відсутністю зайвої тривожності та стурбованості.

Регулярність підтримки власного фізичного та психологічного стану віддзеркалюється рівень уваги та важливості власного стану респондентів (M = 40,671, SD = 13,367). Усвідомлення чинників, що заважають здоровому способу життя, визначають середній рівень розуміння причин браку часу та мотивації для власного фізичного та психологічного розвитку (M = 33,904, SD = 12,895). Поведінка респондентів через симптоми порушення власного здоров'я визначається за показником «Ширина спектра реагування на фізичне нездужання», що становить найменший рівень прояву (M = 18,180, SD = 5,596). Тобто респонденти намагаються не помічати погіршення власного здоров'я.

Для створення альтернативного шляху дослідження потенціалу здоров'я до вищезазначеного опитувальника «Ставлення до здоров'я» Р. Березовської нами були введені та диференційовані додаткові твердження за інтегральними шкалами з метою його модифікації: когнітивної, емоційної, поведінкової та ціннісно-мотиваційної, які розширювали відповідний психологічний конструкт.

Дослідження відповідності нормальному розподілу наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

**Описові характеристики за диференційними шкалами дослідження здоров'я**

Показники	S/SES	K/SEK	M	SD
Ціннісно-мотиваційна шкала	- 3,753	2,115	110,787	20,100
Поведінкова шкала	5,704	2,482	58,851	16,039
Емоційна шкала	1,274	1,019	87,205	19,179
Когнітивна шкала	- 3,746	- 0,739	65,319	10,199



Показник «Ціннісно-мотиваційна шкала» показує усвідомлення важливості здоров'я у власній ієрархічній системі цінностей, розкриває ступінь сформованості мотивації на збереження і зміцнення здоров'я. Цей показник являє собою квінтесенцію інтегральних показників «Інтегральна важливість цінностей», «Інструментальне підґрунтя досягнень» та «Ступінь усвідомлення чинників, що заважають здоровому способу життя». За показником «Поведінкова шкала» будемо розуміти ступінь відповідності дій та вчинків людини вимогам здорового способу життя, що також віддзеркалюються за показниками «Регулярність підтримки фізичного здоров'я» та «Ширина спектра реагування на фізичне нездужання». На емоційному рівні будемо визначати оптимальний рівень тривожності щодо здоров'я та вміння насолоджуватися станом здоров'я. Стан емоційного складника оцінювався за здатністю досліджуваних відчувати стан фізичного благополуччя та неблагополуччя. Дослідження когнітивного рівня визначало ступінь компетентності людини у сфері здоров'я, знання основних чинників ризику, розуміння ролі здоров'я в забезпеченні активного і тривалого життя. Визначення також здійснювалося за показниками «Як би Ви визначили в кількох словах, що таке здоров'я?», «Обсяг інформаційного впливу на уявлення про здоров'я» та «Ступінь впливу зовнішніх чинників здоров'я».

На нашу думку, застосування різнопланових інтегральних показників значно збільшує простір визначення складників структури здоров'я. Тому вважаємо, що доцільно проводити дослідження впливів, пов'язаних із фізичним потенціалом, за всіма напрямками відтворення даних.

Дослідження поведінкового рівня проведено за допомогою опитувальника «ДОЖ (Дії з організації життя)» Є. Колеснікова. Дії з організації життя як віддзеркалення здатності до вирішення проблемних ситуацій вказуватимуть на вплив реалізації потенціалів безпосередньо на адаптаційну поведінку респондентів.

У нашому дослідженні були визначені: зовнішня компетенція внутрішньосімейних взаємовідносин та внутрішня компетенція внутрішньосімейних взаємовідносин, зовнішня компетенція матеріального та соціального статусу і внутрішня компетенція матеріального та соціального статусу, зовнішня компетенція валеологічної сфери та внутрішня компетенція валеологічної сфери, зовнішня компетенція професійної діяльності та внутрішня компетенція професійної діяльності.

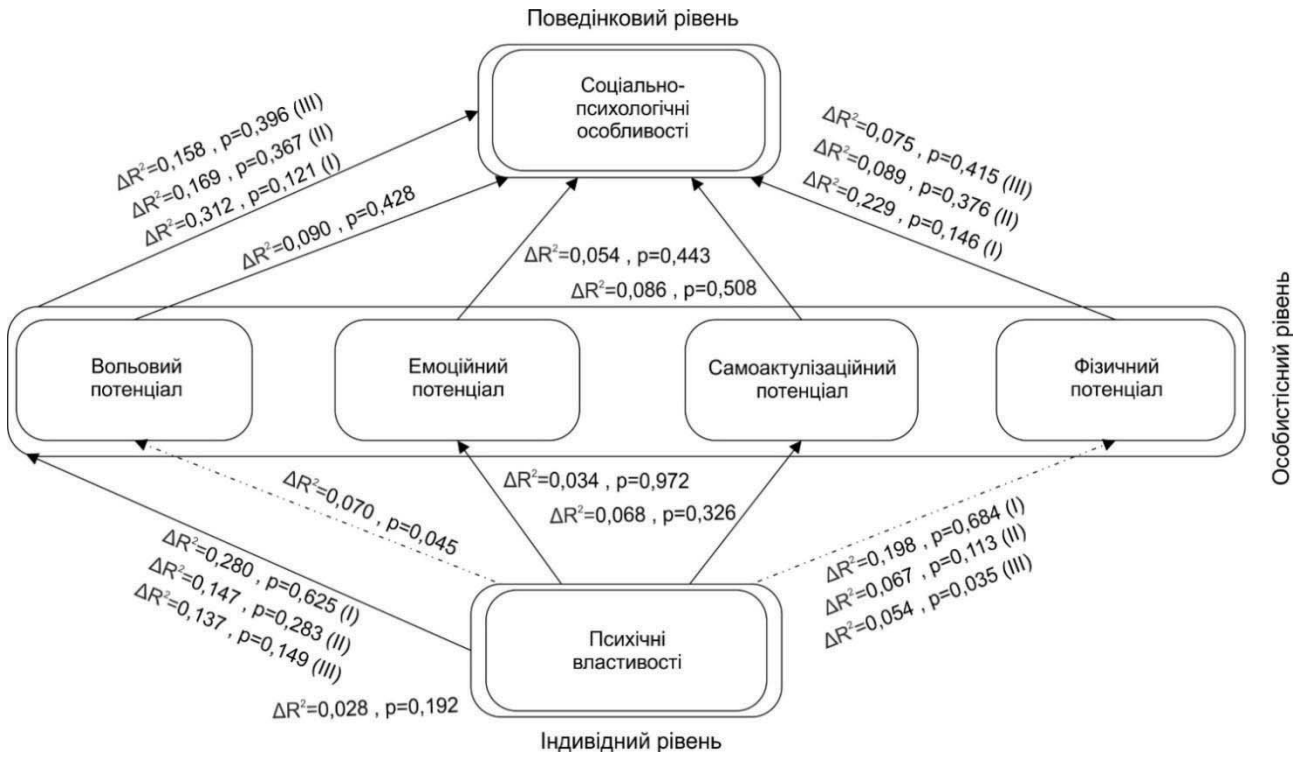
Найбільші значення компетенції виявлені за показниками внутрішньосімейних відносин. Досліджувані проявляли збільшену готовність до вирішення проблем, що виникають у родинному колі, як за допомогою зовнішнього впливу на проблему ( $M = 9,203$ ,  $SD = 7,680$ ), так і за внутрішнім настроєм на можливі конфліктні прояви ( $M = 9,544$ ,  $SD = 9,007$ ). Наступними за силою прояву визначені показники компетенції валеологічної сфери. Досліджувані високо оцінюють власні внутрішні ресурси ( $M = 5,170$ ,  $SD = 8,595$ ) та можливості щодо вирішення цих проблем. Також практичні заходи ( $M = 2,858$ ,  $SD = 9,189$ ) для поліпшення власного фізичного та психічного здоров'я не викликають у респондентів сумнівів щодо їхньої готовності. Майже однаковий розбіг оцінок за внутрішньою та зовнішньою компетенціями свідчить про неоднотайність визначення готовності дій щодо подолання проблеми.

Досліджувані виявили більше внутрішніх ресурсів ( $M = 2,615$ ,  $SD = 5,720$ ), потрібних для подолання проблем професійного становлення, аніж практичної готовності до пошуку виходу із проблемної ситуації ( $M = 1,742$ ,  $SD = 6,781$ ). Найменший рівень визначено за показником зовнішньої компетенції матеріального та соціального статусу ( $M = 0,542$ ,  $SD = 6,761$ ). З мотиваційного та вольового поглядів ( $M = 2,641$ ,  $SD = 6,576$ ) респонденти виявилися добре підготовленими до припонів на шляху до фінансової незалежності.

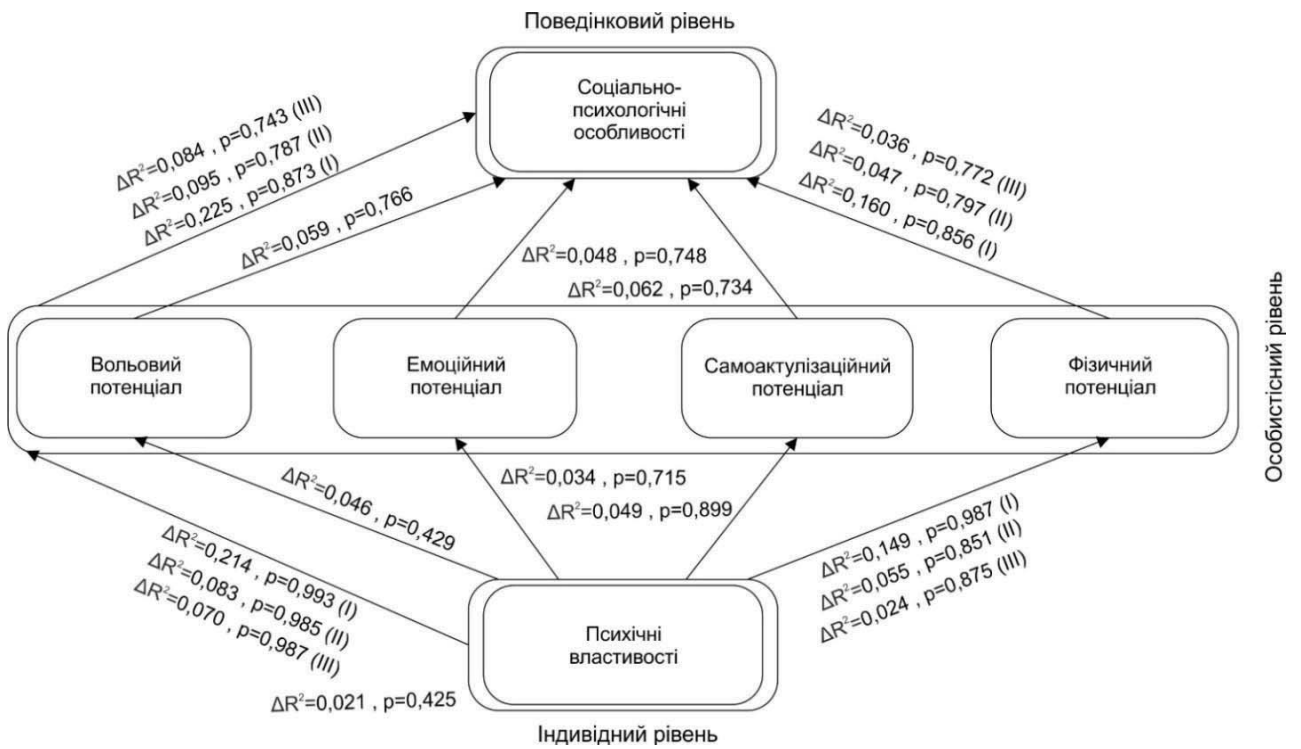
Отже, визначені на особистісному рівні психологічні особливості адаптаційного потенціалу відображаються загалом і диференційовано на соціально-психологічні особливості як наслідок реалізації адаптаційного потенціалу на поведінковому рівні.

За допомогою методу розв'язання регресійних рівнянь встановимо залежності між структурними складниками адаптаційного потенціалу за кожною з виокремлених адаптивностей.

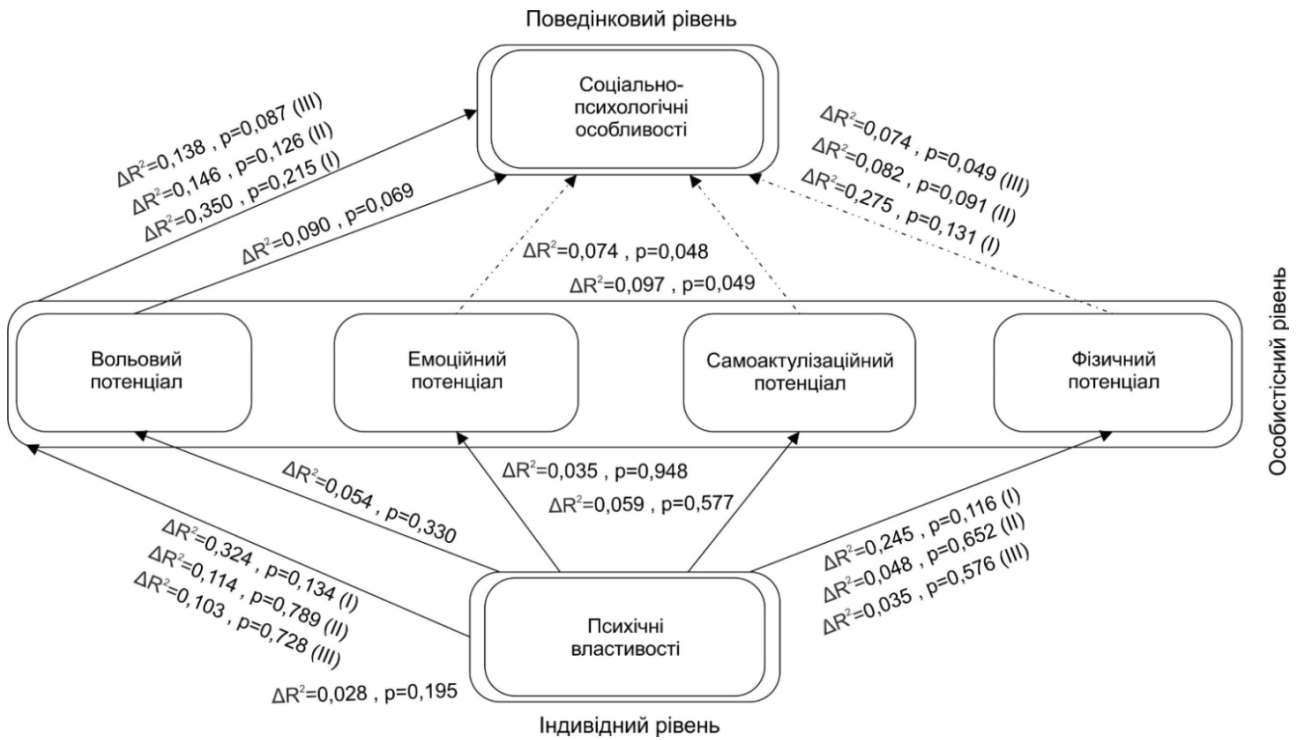
За внутрішньоособистісною адаптивністю (рис. 1) виявлено вплив психічних властивостей на вольовий потенціал ( $\Delta R^2 = 0,070$ ,  $p = 0,045$ ), тобто залежність має додатний виражений характер. За такого вигляду впливу можемо говорити про формування вольового потенціалу особистості за залежністю від сприйняття суб'єктів внутрішнього та зовнішнього світу за домінування певних психічних функцій. Вольовий потенціал досліджуваних буде спиратися на спрямованість особистості до мисленневого, сенсорного, чуттєвого чи інтуїтивного засобу пізнання світу й орієнтування на зовнішні чи внутрішні маяки власної свідомості.



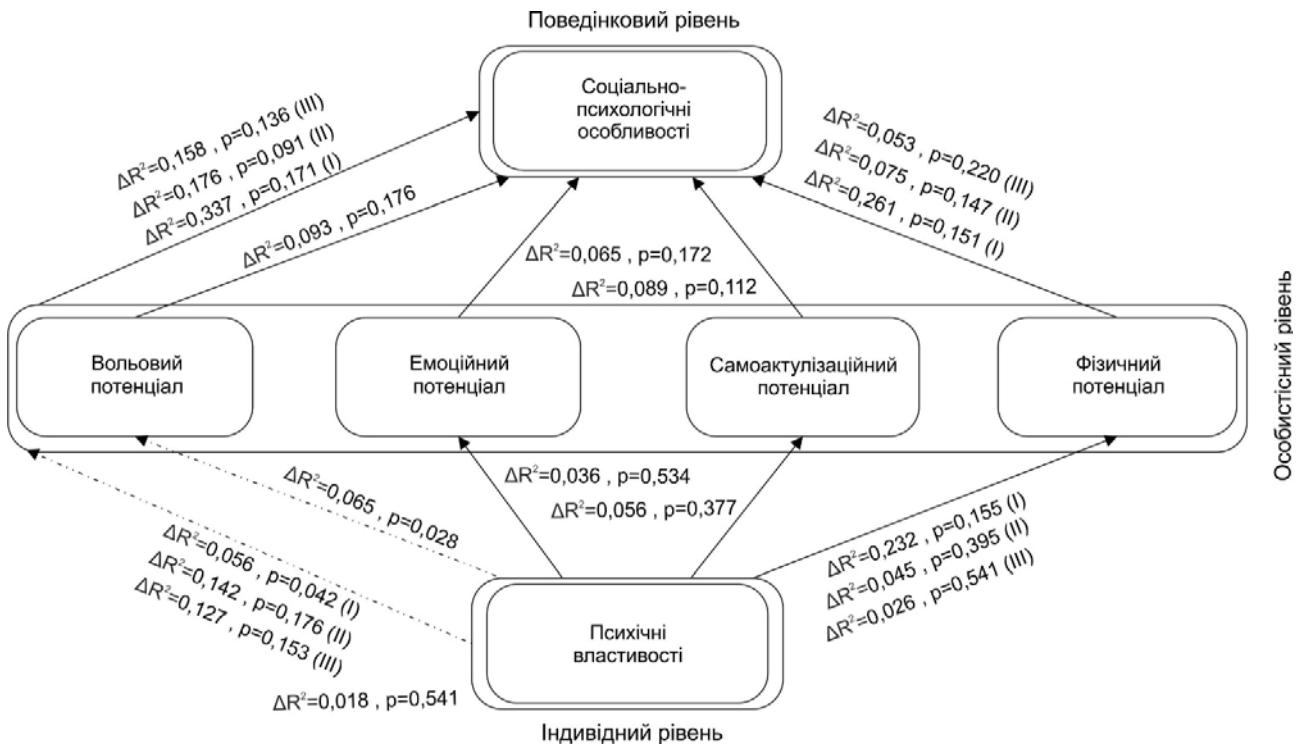
**Рис. 1. Ієрархічна регресійна модель накопичення чинників детермінації для внутрішньоособистісної адаптивності**



**Рис. 2. Ієрархічна регресійна модель, що описує накопичення чинників детермінації для поведінкової адаптивності**



**Рис. 3. Ієрархічна регресійна модель, що описує накопичення чинників детермінації для особистісного потенціалу соціально-психологічної адаптації**



**Рис. 4. Ієрархічна регресійна модель, що описує накопичення чинників детермінації для відсутності дезадапційних порушень**

Також за розглядом шкальної диференціації показників здоров'я виявлено додатний характер впливу ( $\Delta RI = 0,054$ ,  $p = 0,035$ ) психологічних властивостей особистості на розвиток фізичного потенціалу. Аналізуючи даний вплив, зазначимо формування фізичних якостей і здібностей досліджуваних під впливом домінування зовнішньої чи внутрішньої спрямованості особистості в поєднанні з визначальними шляхами взаємодії з навколишнім світом.

За розглядом залежності між структурними елементами потенціалу за показником поведінкової адаптивності не було виявлено статистично значущих впливів. Отже, не знайдено функціональних залежностей між складниками адаптаційного потенціалу в заявленій ієрархічно-паритетній моделі (рис. 2).

Далі розглянемо відносини між структурними складниками потенціалу до адаптації за показником особистісного адаптаційного потенціалу (рис. 3).

Так, були виявлені додатні впливи вираженого характеру показників емоційного та самоактуалізаційного потенціалів ( $\Delta RI = 0,074$ ,  $p = 0,048$  та  $\Delta RI = 0,097$ ,  $p = 0,049$  відповідно) на соціально-психологічні особливості особистості. Додатково зроблене дослідження регресійних рівнянь за інтегральними шкалами за опитувальником «Ставлення до здоров'я» показало прямий статистично значущий вплив ( $\Delta RI = 0,074$ ,  $p = 0,049$ ) фізичного потенціалу також на сферу соціально-психологічних особливостей досліджуваних. Такий перебіг вказує на неодмінний вплив потенціалу фізичних властивостей особистості на здатність до організації власного життя та подолання проблемних ситуацій, тим самим збільшуючи означені здатності студентів на тлі доброї фізичної та психологічної форми.

Розглянемо залежності між структурними елементами за показником адаптивності – відсутність дезадаптаційних порушень (рис. 4).

Виявлені статистично значущі впливи за напрямком дії психічних властивостей на вольовий потенціал та загалом на визначені потенціали особистості. Так, сильно виражена додатна залежність ( $\Delta RI = 0,065$ ,  $p = 0,028$ ) вольового потенціалу від психічних властивостей особистості визначає диференційований вплив основних шляхів пізнання світу та життєдіяльності. Наявність у студентів окремих психічних якостей буде

формувати характер вольової поведінки та впливати на розроблення певних намірів майбутніх досягнень. Загалом, вплив психічних властивостей на особистісний рівень ( $\Delta RI = 0,056$ ,  $p = 0,042$ ) зумовлює розвиток потенціалів залежно від внутрішньої чи зовнішньої орієнтації полюса власної свідомості в тісному поєднанні з основними шляхами організації власного процесу пізнання та взаємодії з навколишнім світом.

Дослідження за показником компетентнісної адаптивності не виявило статистично значущих впливів між структурними одиницями складу адаптаційного потенціалу особистості.

**Висновки із проведеного дослідження.** Отже, були диференційовані потенціали розвитку особистості – вольовий, емоційний, самоактуалізаційний і фізичний. Відтворена складна ієрархічно-паритетна система адаптаційного потенціалу за виокремленням певних рівнів взаємодії адаптаційних напрямів, визначені характерні взаємодії структурних складників. На індивідуальному рівні був відображений природний шар психічних властивостей особистості як підґрунтя розбудови характеру та розвитку особистості. На особистісному рівні виявлено диференційований та цілісний вплив особистісних психічних властивостей на психологічні особливості адаптаційного потенціалу, відтворені саме у вигляді вольового, емоційного, самоактуалізаційного та фізичного потенціалів. Вплив особистісного рівня на поведінковий демонструє наслідок прояву та впливу визначених потенціалів на соціально-психологічні особливості особистості.

Перспективи подальших досліджень полягають у розгляді системи адаптивності як чинника формування психологічного здоров'я особистості.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев В. Психологическая адаптация и компенсация при заболеваниях внутренних органов: автореф. дисс. .... докт. психол. наук; МАПО. СПб., 1999. 46 с.
2. Маклаков А. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях. Психологический журнал. 2001. Т. 22. № 1. С. 16–24.
3. Сороко С. Индивидуальные стратегии адаптации человека в экстремальных условиях. Физиология человека. 2012. Т. 38. № 6. С. 78–86.